

DOI: [10.32702/2307-2156-2018.12.6](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2018.12.6)

УДК 351:336.221.26

*В. В. Нонік,
Житомирський державний технологічний університет,
проректор з науково-педагогічної роботи, юридичних та соціальних питань*

АНТИКОРУПЦІЙНИЙ ДОСВІД КИТАЮ: ВІД ІМПЕРСЬКИХ ЧАСІВ ДО СЬОГОДЕННЯ

*Valery Viktorovich Nonik
Zhytomyr State Technological University
Vice-Rector for Scientific and Pedagogical Work legal and social issues*

ANTI-CORRUPTION EXPERIENCE OF CHINA, FROM IMPERIAL TIMES TO THE PRESENT

У статті проаналізовано антикорупційний досвід Китаю. Констатовано, що практика корупції та боротьби з нею в Китаї має дуже давню історію, що привело в сучасному Китаї до прояви специфічної виключно китайської антикорупційної політики, яка, використовуючи весь багатотисячолітній досвід предків, світовий досвід та сучасні технології, поєднує концепції легізму (вчення фацзя) і конфуціанства разом з трансформованою комуністичною ідеологією і сучасною юриспруденцією, що становлять її теоретичний, ідеологічний і морально-етичний базис .

Визначено, що причини корупції в Китаї мають структурний характер і виникають через спотворення трансформаційних процесів, що зараз відбуваються в суспільстві і в економіці країни. У зв'язку з цим уряд і партія реалізують цілу низку заходів, спрямованих на підвищення відповідальності політичної і юридичної систем, удосконалення механізмів стримування та протидії у суспільстві.

Аргументами песимістичного прогнозу щодо результативності антикорупційної стратегії Китаю є відсутність/номінальність демократичних інституцій та контролю з боку громадськості призводить до авторитаризму, та узурпація державної влади, що створює підґрунтя для зловживання владними повноваженнями представниками правлячої політичної еліти.

Наголошено, що здійснювана на рівні держави антикорупційна політика, яка базується на диктатурі та репресіях, може призвести до "ілюзорної" ефективності боротьби з корупцією та навіть до зворотних наслідків

Зазначено, що прогресивний досвід Китаю у реалізації антикорупційної політики при всій специфіці системи їх державного управління становить певний інтерес для України і може бути у певних аспектах використаним у практичній діяльності органів державної влади України, покликаних боротися з корупцією, а також при розробці нормативно-правових актів, спрямованих на зменшення впливу корупції у сфері державного управління.

Наголошено, що Україні необхідно розробляти власну антикорупційну модель, дія якої спрямована на : підвищення прозорості діяльності державних органів, дотримання прав і свобод людини і громадянина, створення умов для розвитку економіки, забезпечення європейських соціальних стандартів і добробуту населення, зниження рівня корупції в Україні та усунення причин і умов, що її обумовлюють, відкритості та гласності під час прийняття рішень та оприлюднення їх у засобах масової інформації, проведення громадського опитування та обговорення перед їх прийняттям. Однак, з досвіду Китаю стає очевидно, що для досягнення певних результатів боротьби з корупцією потрібно забезпечити поєднання превентивних заходів і реальних жорстких методів покарання за корупційні дії.

The article analyzes the anti-corruption experience of China. It is stated that the practice of corruption and combating it in China has a very long history, which led in modern China to the emergence of a specific exclusively Chinese anti-corruption policy, which, using all the thousands of years of ancestral experience, world experience and modern technology, combines the concepts of leggia and Confucianism, together with the transformed communist ideology and modern jurisprudence that make up its theoretical, ideological and moral-ethical basis.

It is determined that the causes of corruption in China are structural in nature and arise from the distortion of the transformation processes that are currently taking place in society and the country's economy. In this regard, the government and the party are implementing a number of measures aimed at increasing the accountability of the political and legal systems, improving the mechanisms of containment and counterbalancing in society.

The arguments of the pessimistic prognosis regarding the effectiveness of China's anti-corruption strategy are the lack / nomination of democratic institutions and public scrutiny leading to authoritarianism, and the usurpation of state power, which creates grounds for abuse of power by ruling political representatives.

It is emphasized that state-level anti-corruption policies based on dictatorship and repression can lead to "illusory" effectiveness in the fight against corruption and even backfire

It is noted that the progressive experience of China in the implementation of anti-corruption policy in the whole specifics of their public administration system is of particular interest to Ukraine and can be used in certain aspects in the practical activity of the state authorities of Ukraine aimed at combating corruption, as well as in the development of normative legal acts aimed at reducing the impact of corruption in public administration.

It is emphasized that Ukraine needs to develop its own anti-corruption model, which aims at: increasing transparency of activities of state bodies, respect for human and citizen's rights and freedoms, creating conditions for economic development, ensuring European social standards and welfare of the population, reducing corruption in Ukraine and eliminating corruption the reasons and conditions for it, the openness and transparency of decision-making and publicity in the media, public polling and discussion of ed their acceptance. However, it is clear from Chinese experience that a combination of preventive measures and real tough methods of punishment for corruption must be achieved in order to achieve certain anti-corruption outcomes.

Ключові слова: антикорупційна політика, антикорупційна стратегія, держава, державне управління, корупція, протидія корупції.

Keywords: anti-corruption policy, anti-corruption strategy, state, public administration, corruption, anti-corruption.

Мета статті – дослідити антикорупційний досвід Китаю, а також окреслити можливості його запровадження у вітчизняну практику.

Результати. Антикорупційна стратегія Китаю є унікальною за форматом реалізації заходів та змістовністю інструментів впливу, адже такі особливості як територіальна масштабність, чисельність населення, масштаби національної економіки, історичний шлях, державний устрій та форма правління кардинально відрізняють її від інших країн світу.

Китай є найбільшою країною світу за чисельністю населення і третьою за розмірами території. В останню чверть ХХ ст. Китай показав надзвичайно високі темпи розвитку й стрімко наблизився до найпотужніших в економічному відношенні країн. Зростає його геополітична вага. Є підстави вважати, що вже в найближчі десятиліття Китай перетвориться на один з визначних факторів у розвитку світової економіки.

Так, у світових засобах масової інформації про нинішній Китай часто говорять як про головний феномен ХХІ ст. Ця культурно-історична спільнота викликає величезну увагу вчених, бо вже стала реальною силою, що впливає на майбутнє людства. Достатньо сказати, що це держава з найбільшою чисельністю населенням (понад 1,8 млрд осіб - це одна четверта частина усього населення Землі), третя за розмірами території, а також з третиною всіх працюючих на Землі. І це без достеменних відомостей про мільйони тих китайців, які живуть і працюють в більшості інших країн [14, с. 41].

Економіка КНР в останні 30 років постійно зростає вражаючими темпами. Реальне зростання ВВП за період з 1979 по 2016 р. становило в середньому 9,6%, а в 2016 р. китайська економіка зросла на 6,7%. За підсумками економічного розвитку останнього десятиріччя Китай входить до десятки найбільших економік світу. Так, у 2017 р. ВВП Китаю досяг 82,7 трлн юанів, що відповідає 12,2 трлн дол. США. За цим показником він відстає від першої економіки світу США на 7 трлн доларів [16].

Сьогодні це найбільша у світі економіка за паритетом купівельної спроможності, найбільший виробник, товарний трейдер і власник валютних резервів. Утім, за багатьма іншими показниками ця країна «пасе задніх». Так ВВП на душу населення залишається низьким (у 2018 р. – \$18110, 73-тє місце у світі), китайці не відчують себе щасливими (за індексом щастя в 2016 р. Китай на 83-му місці) [18].

За результатами ХІХ з'їзду Комуністичної партії Китаю, що відбувся у жовтні 2017 р., були визначені стратегічні цілі – викоренення корупції, створення «заможного суспільства» (середнього класу) до 2020 р. та побудови багатой і процвітаючої країни до 2050 р. [3].

Якщо звернутися до антикорупційних практик Китаю, там за роки великомасштабних суспільних трансформацій напрацьований значний досвід протидії бюрократизму та корупції. Так, у дослідженні історичного ракурсу боротьби з корупцією в Китаї С. Жилкібаєв зазначає, що корупція в цій найстарішій цивілізації у світі почалася тоді ж, коли зародилася китайська держава: п'ять тисяч років тому. У країні за будь-якої династії, яка спиралася на розгалужений бюрократичний апарат, виникало безліч чиновників, яких спокушали державні кошти. Крали багато і досить часто. У торговельному середовищі поширеними були традиції підносили розкішні подарунки вищим чинам, щоб охопити ринок та зайняти привілейовані позиції [5].

У величезній державі, де неможливо було забезпечити жорсткий контроль з центру, влада вирішила стягувати з регіонів певні податки, які потрібно було сплачувати за певні проміжки часу. Чиновники дрібно й середньої ланки повинні були стежити за порядком на місцях. Їх офіційний дохід і підтримка держави була низькою, що зумовило поширення хабарництва по всій території китайської імперії, а в певних провінціях закони трактувалися місцевими чиновниками таким чином, що дача хабаря в грошовій або будь-якій іншій формі часом відкривала найкоротший і найпростіший шлях для простих жителів у досягненні їх цілей. Тож, сформована організаційна система державного управління, в якій прийняття і дотримання законів покладалося на місцеву владу, що сприяла розквіту корупції та свавілля чиновництва [6, с.105].

Поступово корупційна система пронизала весь Китай. Вертикальна корупція поглинала державно-управлінську систему та створювала «власні правила вирішення питань». Влада в столиці і великих містах була не змозі протидіяти «ідеальним схемам», адже концепція таких відносин була розроблена практично бездоганно, і дуже рідко можна було зловити хабарника на гарячому. А часом вони і самі опинялися в цьому замішаними. [9, с. 45].

Але, незважаючи на це, боротьба з корупцією була дуже жорстокою - застосовувалися різні види страт, тілесні покарання, покарання ганьбою та конфіскація майна.

Негативне ставлення до корупції та кардинально різні підходи до вибору форм і методів протидії цьому явищу відображають два стародавніх вчення :

1. Давньокитайська філософська школа V-II ст. до н. е - школа «законників» (фацзя), що отримала в Європі назву легізму (вчення фацзя), відстоювала необхідність підпорядкування суспільства жорстким законам. Саме завдяки цим вченням імператор Цінь Ши Хуан-ді (221-210 рр. до н. е.) створив першу в Китаї систему адміністративного контролю і нагляду за чиновниками («контрольна» або «наглядова влада»), до складу якої входили чиновники-інспектори, що підпорядковувались безпосередньо тільки самому імператору [8, с. 203-204].

В русі таких міркувань відомі слова великого реформатора КНР Ден Сяопіна (1904-1997 рр.) про те, що «...м'якою рукою злочинність не побороти і соціальні потворності не викоренити» [10], а також слова нинішнього Голови КНР Сі Цзіньпіна, який оголосив нещадну війну, спрямовану на знищення корупції в Китаї: «Кожен чиновник, який одночасно є членом КПК, повинен пам'ятати, що всі « брудні руки » будуть обрубані» [23, с. 153].

2. Конфуціанство (розум, гуманізм, довіра й інші чесноти повинні домінувати у суспільстві, а регулювати відносини повинен ритуал - профілактика неправомірної поведінки посадових осіб («благородних мужів») і викуплення провини шляхом сорому і совісті), завдяки якому при імператорі У-ді (140-87 рр. до н. е.) була створена якісно нова система призначення на державні посади, яка алегорично отримала назву «екзаменаційна влада». Так, особа (будь-який підданий китайського імператора), яка бажала стати чиновником, повинна була скласти спеціальні іспити на знання грамоти, історії, культури, філософії (конфуціанство), а також продемонструвати здатність складання власних законопроектів і поем або віршів [8, с. 206].

Докорінні розбіжності між цими ученнями резюмував ще сам Конфуцій. Він зазначав: «Якщо настановляти народ шляхом правління, заснованого на законі, і підтримувати порядок через покарання, то народ буде уникати покарань і позбавиться почуття сорому. Якщо настановляти народ шляхом правління, заснованого на чеснотах, і підтримувати порядок шляхом використання ритуалів, то у народу з'явиться почуття сорому і він виправиться» [11, с. 108].

Однак були і цілком практичні пропозиції профілактики і запобігання корупції. Так, наприклад, відомий економіст, канцлер-реформатор і філософ-конфуціанець часів імперії Сун (960-1279 рр.) Ван Аньши планував провести реформи в грошово-кредитних установах Китаю, що дозволило б знизити корупцію та кумівство. Однак запропоновані ним ідеї були відхилені елітою. В результаті корупція продовжувала існувати і набула ще більших масштабів - оточення імператора, суди, місцеві еліти загрузли в корупції [18].

До наших днів зберігся один із юридичних актів щодо боротьби з корупцією - «Правовий кодекс» імперії Цин, що був введений у 1644 р. У ньому були прописані санкції, що застосовуються до поміченого в корупції посадовця залежно від тяжкості злочину. При цьому враховувався розмір отриманого хабаря: чи то гроші, подарунки або інші підношення. Покарання могло відбутися у різні способи: від ударів бамбуковою палицею до смертної кари [18].

Однак, незважаючи на всі зусилля, корупція в чиновництві розквітала на всіх рівнях. Яскравим прикладом її масштабності та високорівневості за часів імперії Цин (1644-1911) є діяльність фаворита імператора Цяньлун євнуха Хе Шень. Він торгував посадами й аудієнціями з імператором, брав хабарі з будь-якого приводу. Тільки після смерті імператора в 1799 р. хабарник був викритий і страчений. Конфісковане в казну майно виявилось дорожчим всіх цінностей імператорського двору. Хе Шень був не єдиним хабарником - «відкати» чиновникам при державних роботах, наприклад будівництві іригаційних споруд (каналів, дамб, водопідійомників тощо), досягали 50-60% [22].

Нестримний розквіт корупції, безконтрольна діяльність чиновників, бюрократизованість всієї управлінської системи стали головними причинами ослаблення імперії Цин та її ганебних поразок в Опіумних війнах з Англією і Францією (1840-1842 рр. і 1856-1860 рр.), з Японією (1894-1895 рр.) та інших зіткненнях з імперіалістичними державами. В результаті Сінхайської революції 10 жовтня 1911 р. відбулось падіння Цинської імперії, так було зруйновано майже двохсотрічне імперське панування у Китаї [8, С. 45] Новообраний президент Сунь Ятсен та засновник партії «Гоміндан» прийняв першочергове рішення «повалити деспотичний маньчжурський уряд, консолідувати Республіку Китай, побороти корупцію і представив план для добробуту народу» [15].

У напрямі боротьби з корупцією у Китайській Республіці (1912-1949 рр.) була створена Екзаменаційна палата, яка функціонально забезпечувала набір держслужбовців та їх атестацією, однак фактично всі кадрові питання вирішувала Кадрова адміністрація Виконавчої палати (уряду). На Тайвані таке суперечливе становище зберігається і донині. Демократична прогресивна партія Тайваню неодноразово піднімала питання про скасування Екзаменаційної палати, але так і не змогла цього добитися [4]. Однак, згодом режим націоналістичної партії «Гоміндан» програв у боротьбі з Комуністичною партією Китаю також з причин масової корупції. В новій Китайській Народній Республіці, заснованій у жовтні 1949 р., прийшла до влади Комуністична партія, яка розпочала антикорупційну боротьбу, що здобула назву «стратегія війни» - програма «трьох анти ...»:

- 1) антикорупція;
- 2) антибюрократизм;
- 3) антимарнотратство.

Водночас були створені для розгляду справ про корупцію спеціальні народні суди, а громадян Китаю зобов'язали повідомляти про відомі їм факти корупції [7, С. 21.] Нова влада масово засуджувала корупціонерів та «небажаних» до смертної кари. У 1952 р. гучними та показовими були справи за казнокрадство двох партійних секретарів - Лю Ціншаня і Чжан Цзішаня. Будучи замішаними в масштабних розкраданнях державних ресурсів, вони були розстріляні [24, С.48].

З моменту заснування Китайської Народної Республіки в жовтні 1949 р. розпочато вдосконалення системи контролю та гармонізації повноважень контрольних органів. У межах інституалізації такого завдання було створено Комісію контролю при центральному уряді. У вересні 1954 р. Комісія була перейменована в Міністерство контролю (як у СРСР) [29].

У травні 1958 р. на другій сесії VIII з'їзду КПК був проголошений новий курс, що вилився в перемогу ідей Мао Цзедуна і політику «великого стрибка» і «комунізації» (1958-1966 рр.), а в подальшому, в результаті боротьби двох ліній, проголошена «культурна революція» (1966-1976 рр.), основним постулатом якої було посилення класової боротьби на шляху будівництва соціалізму і «особливий шлях» Китаю в побудові держави і суспільства (заперечення товарно-грошових відносин, відсутність недержавних форм власності, заморожування зовнішньоекономічних зв'язків, публічні суди над політиками, які оголошувалися «ревізіоністами» і «залишками буржуазії в партії, уряді та армії» тощо) [15].

Наступний етап історичного розвитку Китаю ознаменувався виведенням країни на якісно новий рівень розвитку в напрямі конвергенції компонент соціалізму та капіталізму. Відмова від «казарменого комунізму» після смерті Мао Цзедуна в 1976 р. і проведення Ден Сяопіном з 1978 р. політики «реформ і відкритості» привели до впровадження правил ринкової економіки з китайською специфікою. Успішне проведення економічних реформ зробило країну частиною світового ринку, однак корупція на всіх рівнях набула гігантського розмаху і стала викликати обурення в суспільстві [23].

Великий «Архітектор китайських реформ» був вражений тим фактом, що «з'явилися надзвичайні злодії» - «великі тигри», які розкрадали державну власність, зловживали владою, здійснювали розтрату державних ресурсів країни. Такий стан справ загострив питання щодо законодавчого регулювання системи державної служби в контексті утвердження законності і правопорядку.

Він заявив: «Якщо ми хочемо покласти цьому край, ми повинні прийняти швидкі, жорсткі і суворі заходи» [19., С. 57].

Також один з керівників КПК в 1980-ті рр. Чень Юнь сказав: «Питання стилю роботи партії - питання її життя і смерті» [24, С. 48].

У 1980 р. Ден Сяопін затвердив нові принципи та методи організації державної служби нового покоління, виділивши такі моменти, як набір службовців за результатами іспитів, чітке визначення критеріїв призначення на посаду та усунення з посади, періодичні атестації, відведення від посади, ротація кадрів. Міністерству кадрів КНР було доручено розробити регламенти та положення. Перший варіант проекту Тимчасового положення про державних службовців був підготовлений у 1987 р. У 1988-1989 рр. воно широко обговорювалося в центрі і на місцях, результати обговорення були схвалені постійними органами Держради і ЦК КПК. У 1988 р. почалася апробація проекту в деяких центральних і місцевих органах. Тільки в 1988 р. понад 1 млн осіб взяли участь в іспитах на штатні посади в урядових органах різних рівнів. Тимчасове положення про державних службовців набуло чинності 1 жовтня 1993 р. Цьому передувало кілька років підготовчої роботи, в тому числі чотири роки зайняла експериментальна перевірка ефективності [4].

Відразу після III Пленуму ЦК КПК у 1978 р. відбулась інституалізація контрольно-наглядової функції держави. Так, була відновлена діяльність Центральної комісії КПК з перевірки дисципліни, функціональне призначення якої полягало у здійсненні внутрішньопартійного політико-етичного контролю і нагляду [20, с. 70]. А у червні 1987 р. відновлено діяльність Міністерства контролю, а місцеві органи влади на всіх рівнях послідовно створили контрольні органи [29].

Також Ден Сяопін був ініціатором створення в структурах Міністерства державної безпеки (МДБ) і Міністерства громадської безпеки (МГБ) потужних спеціальних системно-аналітичних підрозділів, які розробляли довгострокові прогнози геостратегічної та регіональної криміногенної ситуації в країні та плани проведення тотальних операцій. Також було засновано кілька центральних аналітичних організацій (наприклад, Дослідницьке бюро при Держраді КНР [13, с. 146].

Однак зростання розкрадання вже набуло таких масштабів, що його неможливо було повністю зупинити, не оминувши зростання суспільно-політичної нестабільності. Так, у 1985 р. студенти на острові Хайнань і в місті Гуанчжоу протестували проти зростання цін, корупції і бюрократизму. Їх підтримали у Пекіні, Сіані і Ченду. Партійна влада поряд з жорсткими заходами наведення порядку в студентських містечках змушені були провести антикорупційну кампанію серед кадрових працівників. Саме тоді Ден Сяопін відновив смертну кару, відбулись показові розстріли корупціонерів.

Однак викоринити корупційні прояви та побороти добре налагоджену управлінської бюрократію не вдавалось, навіть навпаки, формування бюрократичного капіталізму набуло ще більш відвертих форм. Як наслідок, розрив у доходах «верхів і низів» став викликати масове обурення, а вседозволеність «нової аристократії» з органів влади і партії налаштувала населення на бойовий настрій. Так, розпочалась серія акцій протесту на площі Тяньаньмень у Пекіні, що тривали з 15 квітня по 4 червня 1989 р., головними учасниками яких були студенти. Трагічна розв'язка відбулась 4 червня - потестувальників було розігнано із застосуванням танків, унаслідок чого загинуло за різними даними від 200 до 1000 осіб. [8, с. 121]

Партії вдалося утримати кермо влади, але «робота над помилками», відставки високопоставлених керівників (включаючи самого Ден Сяопіна) тривали ще кілька років [22].

Ден Сяопін, який був лідером другого покоління китайських керівників, розглядав боротьбу з корупцією крізь призму збереження соціальної стабільності в країні. Магістральний шлях боротьби з цим злом він бачив у якнайшвидшому створенні системи законності та правопорядку й у зв'язку з цим надавав великого значення діяльності центральної комісії з перевірки дисципліни (ЦКПД) КПК, вважаючи, що контроль за дотриманням дисципліни членами партії може припинити практику підкупу посадових осіб.

У політичній практиці лідера третього покоління китайських керівників, Цзян Цземіня (Генеральний секретар КНР 1989-2002 рр.), важливе місце займала завдання побудови «непідкупної адміністрації». Він наполягав на комплексному підході до боротьби з корупцією, тобто на поєднанні каральних заходів з виховною та освітньою роботою. Так, використовуючи успішний досвід боротьби з корупцією в Гонконзі (діяльність гонконгської Незалежної комісії з боротьби з корупцією (НКК)) у Китаї в 1989 р. у прокуратурі провінції Гуандун в якості експерименту було створено перше Антикорупційне бюро, а в 1995 р. у Верховній народній прокуратурі КНР було створено Антикорупційне бюро (АКБ) з повноваженнями на всій території Китаю як слідчий орган за попереднім розслідуванням корупційних злочинів [20, С. 69].

Ху Цзіньтао, лідер четвертого покоління (Генеральний секретар КНР 2002 – 2012 рр.), як і його попередники, бачив в ефективній боротьбі з корупцією важливе завдання щодо збереження політичної стабільності в країні. Разом з тим він посилював увагу до правотворчості, розробки теорії антикорупційних заходів, у тому числі профілактичних заходів [4].

З обранням же на XVIII з'їзді КПК у листопаді 2012 р. і 14 березня 2013 р. на пленарному засіданні першої сесії ВЗНП XII скликання «п'ятого покоління керівників держави» на чолі з 59-річним Сі Цзіньпіном - Генеральним секретарем ЦК КПК і Головою КНР - боротьба з корупцією в цій державі набирає ще більших обертів та починає привертати увагу міжнародних експертів та аналітиків.

Новий лідер країни оголосив боротьбу з формалізмом, бюрократизмом, гедонізмом, марнотратством та проявами розкоші. І вже через місяць після XVIII з'їзду Політбюро ЦК КПК ухвалило «Правила із восьми пунктів», що мають на меті підштовхнути офіційних осіб до поліпшення свого робочого стилю, бути ближчим до народних мас, відмовитися від розкішного життя та завоювати довіру і підтримку населення. У країні розгорнулося «будівництво антикорупційного та непідкупного уряду», від керівного ядра і керівних кадрів вимагають дотримуватися принципу «хто головний, той і несе відповідальність».

Посилення антикорупційної боротьби на шляху формування прозорої системи державного управління дало помітні результати. За перші три роки дії «Правил з восьми пунктів» (2013-2015 рр.) у рамках боротьби проти корупції, по всій країні було розкрито 104,9 тис справ і 138,9 тис осіб були покарані. Так, на сьогодні в Китаї відсутні недоторканні посади і влада на практиці може продемонструвати дотримання принципу рівності перед законом, як однієї з фундаментальних конституційних вимог. Так, у 2014 р. до суворой відповідальності притягнуто 11 керівних осіб рівня міністра або заступника міністра. Показовим прикладом є засудження до довічного ув'язнення міністра громадської безпеки Сі Цзіньпіна. У 2015 р. було ініційовано 330 тис. внутрішньопартійних дисциплінарних розслідувань, розкрито 37 тис. справ, у результаті яких 336 тис. чиновників були покарані [

У 2016 р. Центральна комісія з перевірки дисципліни Комуністичної партії Китаю (ЦКПД КПК) оголосила результати роботи: 415 тис. осіб було покарано за недотримання партійних норм поведінки та інші порушення. Так, покарання отримали кадрові працівники різних рівнів, включаючи 76 посадових осіб провінційного і міністерського рівня, а також 256 тис. осіб у сільських районах і на підприємствах [17].

За підсумками 2017 р., до дисциплінарної та адміністративної відповідальності притягнуто та покарано 71,6 тис. осіб, які порушили «Вісім правил». Правопорушників звинувачували в незаконній видачі субсидій та допомоги, в отримання або даруванні подарунків і грошових коштів, в організації свят за державні кошти, у користуванні службовим транспортом не за призначенням у власних цілях, в організації розкішних весіль і похоронів, у туристичних поїздках та відпочинку за державних рахунків по країні і за кордон тощо[29].

Всього, за даними ЦКПД КПК, за 2016-2018 рр. понад мільйон осіб були покарані за корупцію і порушення партійної дисципліни. Серед них 109 чиновників міністерського й провінційного рівня різних сфер (судової, фінансової, спортивної, органів з охорони навколишнього середовища тощо).

1. Покарання за виявлений корупційний злочин передбачено Кримінальним кодексом КНР. Так, якщо сума незаконних доходів чиновників перевищує 100 тис. юанів (14,3 тис. дол.), то за це передбачено термін ув'язнення на 10 і більше років - аж до довічного. Але якщо «обставини особливо серйозні», то виносять смертний вирок із конфіскацією всього майна [27, с. 18.]. Так, за даними інформаційної агенції Сінхуа, з 2000 до 2010 р. у Китаї було розстріляно за корупцію та службові зловживання понад 10 тис. чиновників, ще 120 тис. потрапили до в'язниці на термін від десяти до двадцяти років. Серед них і віце-мер Пекіна Лю Чжихуа, який сім років очолював управління китайською «Силіконовою долиною» [17].

Каральні заходи були застосовані до величезної кількості чиновників і державних службовців усіх рівнів по всій країні, включаючи вищий ешелон влади, у тому числі до таких відомих політиків, як: Бо Сілай,

Чжоу Юнкан, Сюй Цайхоу, Лін Цзіхуа, Го Босюн і інші, що привело всю партію в стан «страху і трепету». Масштаби порівняні з епохою «Культурної революції» і чисток 1937 р. у СРСР [17].

Звісно, що проблема корупції та бюрократизму в Китаї не вирішується тільки розстрілами – в країні докорінно змінено формат взаємовідносин між представниками влади і бізнесу. Ключовим завданням чиновників є сприяння підприємству, а втручання в справи бізнесу – випадок екстраординарний: як правило, це відбувається, коли підприємець грубо порушить законодавство, в інших випадках чиновник має бути “непомітним” узагалі [28, с 20].

Системності у реалізації антикорупційної стратегії додало унормування інституційних процесів. Так, 11 березня 2018 р., відповідно до поправок до Конституції КНР, схвалених на 3-му пленарному засіданні 1-ї сесії ВЗНП 13-го скликання, спеціалізований антикорупційний орган - Державна наглядова комісія - був включений до Конституції КНР у якості нового типу державного органу, нарівні з Всекитайським зборами народних представників, Держрадою, Центральною військовою радою КНР, Верховним народним судом і прокуратурою [17].

На сьогодні в країні розгорнулася масштабна кампанія повернення в країну колишніх функціонерів і держслужбовців різного рівня, підозрюваних у злочинах, які втекли за кордон. Загалом за чотири роки, починаючи з 2015 р., до Китаю повернули понад 5 тис. чиновників, яких підозрюють у корупції. Серед них 56 із списку 100 найбільш розшукуваних осіб по «червоному циркуляру» Інтерполу, які перехувалися в більш як 120 країнах і регіонах світу. Сума повернутих до скарбниці коштів за цей період становить понад 10 млрд юанів. А це не менш як 3 млрд дол. США. [18].

Питаннями державного примусу в Китаї займаються три органи: Народна прокуратура і суди втілюють на практиці дію кримінально-правових норм, Міністерство з нагляду відповідає за дисципліну державних службовців, Центральна комісія з дисциплінарного нагляду КПК відповідає за дотримання дисципліни членами партії. Крім того, останнім часом створено кілька спеціалізованих установ, до обов'язків яких входять боротьба з корупцією на адміністративних підрівнях і розслідування справ за певними видами корупції [25, с.101]

Антикорупційна політика Голови КНР у боротьбі з корупцією має авторитет і підтримку у китайському суспільстві. Так, відповідно до соціопитування Державного статистичного управління КНР, понад 90% китайських громадян задоволені результатами боротьби влади з корупцією [17] та з ентузіазмом повідомляють про прояви корупції по гарячій телефонній лінії та через інтернет-сайт. З введенням у дію «Правила із восьми пунктів» помітно змінився діловий стиль китайських державних службовців: стало більше підкресленої скромності, менше розкішних службових авто. Особистий приклад подає сам Генеральний секретар КПК. У своїх ділових поїздках країною він віддає перевагу мікроавтобусам, відмовившись від лімузинів.[1, с.131].

Виходячи з вищенаведеного, можна з впевненістю сказати, що практика корупції та боротьби з нею в Китаї має дуже давню історію, що привело в сучасному Китаї до прояви специфічної (виключно китайської) антикорупційної політики, яка, використовуючи весь багатотисячолітній досвід предків, світовий досвід та сучасні технології, поєднує концепції легізму (вчення фацзя) і конфуціанства разом з трансформованою комуністичною ідеологією і сучасною юриспруденцією, що становлять її теоретичний, ідеологічний і морально-етичний базис.

Міжнародні аналітики та експерти із великою зацікавленістю розмірковують щодо результатів наймасштабнішої у світовій історії антикорупційної кампанії, яку розгорнув Китай останніми десятиліттями. Адже стратегія антикорупційної діяльності суттєво відрізняється від стратегій інших держав та має репресивний характер.

На думку Є. Вдовиченко, досягнення в майбутньому мети, поставленої китайськими партійними лідерами щодо повного викоренення корупції, видається малоімовірним. [2, с. 17]. Адже навіть попри те, що в країні за 35 років реформ до кримінальної відповідальності за хабарництво притягнуто близько мільйона співробітників партійно-державного апарату повністю викоринити випадки змови підприємців і чиновників не вдається. Навіть під страхом смертної кари тут знову й знову знаходяться люди, не здатні утриматися від хабарництва, і преса все частіше інформує про викриття корупціонерів. Тож у рейтингу Transparency International країна продовжує боротися у восьмому-дев'ятому десятку.

Цікаво, що, незважаючи на масштабність та комплексність антикорупційної стратегії, чиновники в Китаї не соромляться красти великими розмірами, але дрібну корупцію в країні все ж приборкали. Практично неможливо зустріти китайського "даїшника", лікаря, посадову особу в військкоматі, яка б натякала на певну «подяку». Ніхто не хоче загриміти на 10 років до в'язниці, і коефіцієнт страху працює безвідмовно [17].

Песимістичний прогноз щодо результативності антикорупційної стратегії Китаю науковці [2; 10; 12; 21] підкріплюють такими аргументами: відсутність/номінальність демократичних інституцій та контролю з боку громадськості за діяльністю влади призводить до авторитаризму, узурпації державної влади, зловживання владними повноваженнями та корупції представниками правлячої політичної еліти. Здійснювана на рівні держави антикорупційна політика, яка базується на диктатурі та репресіях, може призвести до “ілюзорної” ефективності боротьби з корупцією та навіть до зворотних наслідків.

Причини корупції в Китаї мають структурний характер і виникають через спотворення трансформаційних процесів, що зараз відбуваються в суспільстві і в економіці країни. У зв'язку з цим уряд і КПК реалізують цілу низку заходів, спрямованих на підвищення відповідальності політичної і юридичної систем, удосконалення механізмів стримування та протидії у суспільстві [25, с. 45].

Однак, як переконані українські науковці [2; 12; 21], китайський антикорупційний досвід є малоприйнятним для впровадження у вітчизняну практику. Як зазначає В.М. Соловйов [21, с.114-115], «це пояснюється тим, що Україною обрано демократичний шлях розвитку, який включає в себе гарантування прав і свобод людини, що зафіксовані в Конституції України, а тому такий жорсткий вид покарання за корупційне діяння, як позбавлення життя, є недопустимим» У цьому контексті зрозумілим постає той факт, що необхідно шукати інші, не менш ефективні шляхи протидії корупції. Втім, напрацьований у Китаї досвід у сфері дебіюрократизації державного управління заслуговує, безумовно, на особливу увагу та детермінує потребу в поглибленні наукових досліджень у цій предметній сфері.

Узагальнюючи наведене вище, можна стверджувати, що прогресивний досвід Китаю у реалізації антикорупційної політики при всій специфіці системи їх державного управління становить певний інтерес для України і може бути у певних аспектах використаним у практичній діяльності органів державної влади України, покликаних боротися з корупцією, а також при розробці нормативно-правових актів, спрямованих на зменшення впливу корупції у сфері державного управління.

Висновки. Отже, корупція є однією із найактуальніших проблем сучасності, розв'язання якої для багатьох країн, у тому числі і для України, є вкрай необхідною справою. Не варто сподіватися, що просте копіювання зарубіжного досвіду буде корисним. Нашій державі необхідно розробляти власну антикорупційну модель, дія якої спрямована на : підвищення прозорості діяльності державних органів, додержання прав і свобод людини і громадянина, створення умов для розвитку економіки, забезпечення європейських соціальних стандартів і добробуту населення, зниження рівня корупції в Україні та усунення причин і умов, що її обумовлюють, відкритості та гласності під час прийняття рішень та оприлюднення їх у засобах масової інформації, проведення громадського опитування та обговорення перед їх прийняттям. Однак, з досвіду Китаю стає очевидно, що для досягнення певних результатів боротьби з корупцією потрібно забезпечити поєднання превентивних заходів і реальних жорстких методів покарання за корупційні дії.

Література.

1. Андрианов В.Д. Бюрократия, коррупция и эффективность государственного управления: история и современность / В.Д. Андрианов. – М.: Волтерс Клувер, 2011. – 288 с.
2. Вдовиченко Є. В. Сутність корупції, її принципи і властивості (філософський контекст) / Є. В. Вдовиченко // Актуальні проблеми філософії та соціології. – 2016. – Вип. 9. – С. 15–19.
3. Грузинов И.И. Понятие «китайская нация» в концепции «китайской мечты» [Электронный ресурс] / И.И.Грузинов // Электронное научное издание Альманах Пространство и Время. – 2017. – Вып. 1. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-kitayskaya-natsiya-v-kontseptsii-kitayskoj-mechty>
4. Гудошников Л. Метаморфозы государственной службы в Китае. [Электронный ресурс] / Л. Гудошников // Отечественные записки». 2008. – № 3 (42) – Режим доступа: URL: http://china-inc.ru/news/metamorfozy_gosudarstvennoj_sluzhby_v_kitae/2015-10-11-399
5. Жилкибаев С. Исторический аспект борьбы с коррупцией в Китае [Электронный ресурс] /Санат Жилкибаев // Электронный журнал Рабкор – Режим доступа: <http://rabkor.ru/columns/analysis/2018/05/31/china-corrupction/>
6. Иванов Н. Коррупция – историческая неизбежность? / Н.Иванов // Уголовное право. – 2009. – N 6. – С. 102–106.
7. Иванова Л. А. Опыт борьбы с коррупцией в азиатских странах / Л. А. Иванова, А. Г. Данилов// Следователь. – 2014. – № 10. – С. 21–23.
8. История Китая / В. В.Адамчик, М. В. Адамчик, А. Н. Бадан и др. / Мн: Харвест, 2007. – 735 с.
9. Лазарева Т. В. История Китая с древнейших времен до начала 21 века / Т.В. Лазарева // Закон КНР о национальной районной автономии. М.: «Наука» – 2016. – 329 с.
10. Макаров А. В. С. Явление коррупции в Китае и реальность современной России: вопросы совершенствования законодательной базы [Электронный ресурс] / А. В.Макаров, А. С Жукова // Международное публичное и частное право. – 2012. – № 2. – Режим доступа: <http://center-bereg.ru/m1052.html>
11. Маслов А. А. Конфуций: прогулки с мудрецом / А. А. Маслов. – Краснодар. 2010. – 442 с.
12. Мукоїда Р.В. Особливості міжнародного досвіду протидії корупції / Р.В. Мукоїда // Південноукраїнський правничий часопис. – 2010. – № 2. – С. 54–56.
13. Овчинский, В. С. Дракон побеждает коррупцию / В. С. Овчинский // Наш современник. – 2011. – N 2. – С. 142–152.
14. Орлова Т.В. Всесвітня історія. Історія цивілізацій: Навч. посіб. / Орлова Т.В. – К., 2012. – 446 с.

15. Офіційний інтернет – сайт онлайн – енциклопедії «Вікіпедія» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>
16. Офіційний сайт інформаційного агентства «Інтерфакс – Україна» / Економіка Китаю посіла друге місце в світі за підсумками 2017 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/490021.html>
17. Офіційний сайт інформаційного агентства «Синьхуа Новости RUSSIAN.NEWS.CN» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://russian.news.cn>
18. Офіційний сайт незалежної аналітичної платформи VoxUkraine / Економічне зростання Китаю в сучасних умовах [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://voxukraine.org/uk/ekonomichne-zrostannya-kitayu-v-suchasnih-umovah/>
19. Подолько Е. Борьба с коррупцией – гарантия процветания Китая/ Е. Подолько // Следователь.– 2011. – № N 6(158). – С. 56 – 59.
20. Смирнова Л. Н. Особенности уголовного процесса в коррупционных делах КНР. / Смирнова Л. Н. // Право и управление. 21 век. – № 2. – 2014. С. 67 – 73.
21. Соловйов В.М. Протидія корупції та бюрократизму: досвід Китаю [Текст] / В. М. Соловйов // Борьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2011. – Вип. 24. – С. 108–116.
22. Тавровский Ю. Схватка с тигром. [Електронний ресурс] / Завтра. – 2014. – № 50. – Режим доступа: URL: <http://zavtra.ru/content/view/shvatka-s-tigrom/>
23. Тавровский Ю.В. Си Цзиньпин: По ступеням китайской мечты. – М.: Эксмо., 2015. – 272с.
24. Тихомиров С. А. О некоторых технологиях борьбы с коррупцией в Китайской Народной Республике / С. А. Тихомиров // Адвокат. – 2013. – № 5. – С. 47–52.
25. Трощинский П.В. Основные направления борьбы с преступностью в современном Китае/ П.В. Трощинский // Журнал Проблемы Дальнего Востока. – 2011. – №2.– С. 99–111.
26. Трощинский П. В. Особенности правового регулирования деятельности органов прокуратуры в современном Китае / П. В. Трощинский // Журнал научных и прикладных исследований. – 2016. – № 7. – С. 44–46.
27. Чун Яту. Борьба с коррупцией набирает обороты / Чун Яту // Китай. – 2013. – № 8. – С. 17 – 19.
28. Чунь Яту. Создание надежной системы контроля / Чунь Яту // Китай. – 2016. – № 12. – С.19 – 21.
29. Official site Ministry of Supervision of the People's Republic of China. [Electronic resource]. English.gov.cn the state council the people's republic of china. Accessed mode: URL: http://english.gov.cn/state_council/2014/09/09/content_281474986284141.htm

References.

1. Andryanov, V.D. (2011), *Biurokratya, korruptsiya y efektyvnost' hosudarstvennoho upravleniya: ystoryia y sovremennost'* [Bureaucracy, corruption and the effectiveness of public administration: history and modernity], Volters Kluver, Moscow, Russia.
2. Vdovychenko, Ye.V. (2016), “The essence of corruption, its principles and properties (philosophical context)”, *Aktual'ni problemy filosofii ta sotsiologii*, vol. 9, pp. 15-19.
3. Hruzynov, Y.Y. (2017), “The concept of "Chinese nation" in the concept of "Chinese dream"”, *Elektronnoe nauchnoe yzdanye Al'manakh Prostranstvo y Vremia*, vol. 1, available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-kitayskaya-natsiya-v-kontseptsii-kitayskoy-mechty> (Accessed 25 Nov 2018).
4. Hudoshnykov, L. (2008), “Metamorphoses of public service in China”, *Otechestvennye zapysky*, vol. 3 (42), available at: http://china-inc.ru/news/metamorfozy_gosudarstvennoj_sluzhby_v_kitae/2015-10-11-399 (Accessed 25 Nov 2018).
5. Zhylkybaev, S. (2018), “The historical dimension of anti-corruption in China”, available at: <http://rabkor.ru/columns/analysis/2018/05/31/china-corruption/> (Accessed 25 Nov 2018).
6. Yvanov, N. (2009), “Corruption - a historical inevitability?”, *Uholovnoe pravo*, vol. 6, pp. 102-106.
7. Yvanova, L.A. (2014), “Anti-corruption experience in Asian countries”, *Sledovatel'*, vol. 10, pp. 21-23.
8. Adamchyk, V.V. Adamchyk, M.V. and Badan, A.N. (2007), *Ystoryia Kytaia* [History of China], Minsk, Belorussia.
9. Lazareva, T.V. (2016), “PRC Law on National District Autonomy”, *Ystoryia Kytaia s drevnejshykh vremen do nachala 21 veka* [The history of China from ancient times to the beginning of the 21st century], Nauka, Moscow, Russia.
10. Makarov, A.V. and Zhukova, A.S. (2012), “The phenomenon of corruption in China and the reality of modern Russia: issues of improving the legislative framework”, *Mezhdunarodnoe publychnoe y chastnoe pravo*, vol. 2, available at: <http://center-bereg.ru/m1052.html> (Accessed 25 Nov 2018).
11. Maslov, A.A. (2010), *Konfutsyj: prohulky s mudretsom* [Confucius: walks with the sage], Krasnodar, Russia.

12. Mukoida, R.V. (2010), "Features of international experience in combating corruption", Pivdennoukrains'kyj pravnychyj chasopys, vol. 2, pp. 54-56.
13. Ovchynskyj, V.S. (2011), "Dragon defeats corruption", Nash sovremennyk, vol. 2, pp. 142-152.
14. Orlova, T.V. (2012), Vsesvitnia istoriia. Istoriia tsyvilizatsij [World History. History of civilizations], Kyiv, Ukraine.
15. wikipedia (2018), available at: <https://uk.wikipedia.org> (Accessed 25 Nov 2018).
16. Interfaks – Ukraina (2018), "China's economy ranks second in the world in 2017", available at: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/490021.html> (Accessed 25 Nov 2018).
17. Xinhua news (2018), available at: <http://russian.news.cn> (Accessed 25 Nov 2018).
18. VoxUkraine (2018), "China's economic growth under current conditions", available at: <https://voxukraine.org/uk/ekonomichne-zrostannya-kitayu-v-suchasnih-umovah/> (Accessed 25 Nov 2018).
19. Podol'ko, E. (2011), "The fight against corruption is a guarantee of China's prosperity", Sledovatel', vol. 6 (158), pp. 56-59.
20. Smyrnova, L.N. (2014), "Features of the criminal process in corruption cases of China", Pravo y upravlenye. 21 vek, vol. 2, pp. 67- 73.
21. Solovjov, V.M. (2011), "Combating Corruption and Bureaucracy: China's Experience", Borot'ba z orhanizovanoiu zlochynnistiu i koruptsiieiu (teorii i praktyka), vol. 24, pp. 108-116.
22. Tavrovskyj, Yu. (2014), "The fight with the tiger", Zavtra, vol. 50, available at: <http://zavtra.ru/content/view/shvatka-s-tigrom/> (Accessed 25 Nov 2018).
23. Tavrovskyj, Yu.V. (2015), Sy Tszyn'pyn: Po stupeniam kytajskoj mechty [Xi Jinping: The Steps of the Chinese Dream], Eksmo, Moscow, Russia.
24. Tykhomyrov, S.A. (2013), "On some anti-corruption technologies in the People's Republic of China", Advokat, vol. 5, pp. 47-52.
25. Troschynskyj, P.V. (2011), "The main directions of the fight against crime in modern China", Zhurnal Problemy Dal'neho Vostoka, vol.2.– S. 99-111.
26. Troschynskyj, P.V. (2016), "Features of the legal regulation of the activities of prosecutors in modern China", Zhurnal nauchnykh y prykladnykh yssledovanyj, vol. 7, pp. 44-46.
27. Chun, Yatu (2013), "The fight against corruption is gaining momentum", Kytaj, vol. 8, pp. 17-19.
28. Chun, Yatu (2016), "Creating a reliable control system", Kytaj, vol. 12, pp.19-21.
29. Ministry of Supervision of the People's Republic of China (2018), available at: http://english.gov.cn/state_council/2014/09/09/content_281474986284141.htm (Accessed 25 Nov 2018).

Стаття надійшла до редакції 20.12.2018 р.